

צום י"ז בתמוז – הזדמנות להתעורר מהקונספציה

חוסר האבחנה באויב שעומד לפתחנו שזור בהיסטוריה היהודית מאז ימי חורבן בית ראשון. ההתעקשות לשקוע בדמיונות במקום להישיר מבט למציאות המאתגרת ולהתמודד איתה, הובילה לאסונות כבדים, בתוכם שבעה באוקטובר. תכליתם של ימי הצומות לעורר אותנו לשינוי ותיקון

שכל ישראל מתענים בהן מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות; שבזיכרון דברים אלו נשוב להיטיב". לא אחת לפני טבח שמחת תורה, נשמעו קולות שקראו לבטל את הצומות שבאים זכר לחורבן. עכשיו, כמי שחווינו את הזוועה על בשרנו, הזיכרון של החורבן אינו זיכרון מלאכותי, הוא רענן וצורב. אך זיכרון העבר אינו המטרה, והוא מחמיץ את העיקר. הצום אינו רק זיכרון של כאב, אלא מכשיר "לעורר הלבבות", לכפות על עצמנו שינוי בתבניות המחשבה שלנו כדי ש"נשוב להיטיב". דווקא מתוך האבל הטרי והכאב החי, הצום מקבל משמעות חריפה מאי פעם: הצומות ימי האבל הם הזדמנות להפוך את הטרואמה הלאומית לדחף עוצמתי לתיקון דרכינו, לניתוח האשליות ולבניית חוסן אמיתי. גם הצום הוא אמצעי, עדיין לא המפנה.

וכאן אנו מגיעים לנקודת המפנה שחווינו כולנו במבצע 'עם כלביא'. אם הקונספציה ההיסטורית הייתה פאסיביות, המתנה, ריסון והכלה, הרי שהפעולה נגד איום הגרעין האיראני מסמלת, אולי, את שבירתה. הייתה זו מתקפה מקדימה פורצת דרך, שהתאפיינה באומץ עז מול סיכונים רבים, ובתחום מדיני וטכנולוגי חסר תקדים. זוהי התגלמות התיקון: במקום לחכות לאסון, יוזמים ומסירים את האיום. במקום להיות מובלים על ידי תפיסות עולם של אחרים, לוקחים את גורלנו בידינו. זהו המעבר מהתגוננות להתקפה, מתגובה ליוזמה, תיקון הקונספציה של ההסתמכות על הגנה בלבד, והבנה שיש להכריע את האויב. אך מעל הכול - גם מבצע יום שבו חוונו איחוד לבבות ותחושת מטרה משותפת לא בגלל כאב וצער, אלא בגלל החלטה פנימית שבדבר הזה כולנו יחד. יש תפנית, אבל המלחמה לא הסתיימה. יש עדיין חטופים ויש עדיין איום.

כדי לנצח נצטרך להכיר באויב: ההבנה שהאויב אינו מתמצה רק בחמאס, או אפילו באיראן. האויב היא האידאולוגיה שחורת על דגלה את השמדתנו. כדי להביא נצח עלינו להכיר בזהות ובחירות שלנו. הרמב"ם ניסח זאת כקריאה המסורתית בשם ה', בשם האמת שאנו מביאים לעולם. נדמה שאלפי שנים (אולי מאז מרד בר כוכבא, שבו אנו עוסקים באריכות בספר) לא שמענו קריאת מלחמה בשם ה' כמו ששמענו מרבים מן החיילים, וממעט מאוד מן המנהיגים. זהו תהליך התיקון והתשובה שעליו דיבר הרמב"ם. זו דוגמה למבט עמוק ומרענן של תפיסת חיים בקשר לצומות. ■

כתבי המאמר מוציאים לאור בימים אלו את ספרם 'תשעה באב ואסונות לאומיים' מבית היוצר של 'מפעל משנה תורה'. הספר יושק ביים שני הקרוב בכנס שיתקיים בירושלים לזכרו של הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל להערות: rambam4u@gmail.com

ארוכה של מאבק על קיומנו וחירותנו בארץ הזאת. ההתעלמות מן האויב סימאה את עיני מנהיגי העם, כמעט כולם, בכל הדרגות וההיבטים: המדיניים, הביטחוניים, הדתיים והמשפטיים.

מדינת ישראל שקעה בקונספציה שלפיה "חמאס מורתע". האמונה כי ניתן "לקנות" שקט באמצעות הטבות כלכליות וכי איבנו מונע משיקולים רציונליים-מעריביים, התעלמה לחלוטין מהאידאולוגיה הדתית-קיצונית המוצהרת שלו, השואפת להשמדתנו.

אשליית האמצעים: את "החוזים בכוכבים" של ימי קדם, החליפה האמונה העיוורת בטכנולוגיה ב"גדר החכמה", גדר שנתפסה כבלתי חדירה וייתרה לכאורה את הצורך במודיעין אנושי ובהיערכות צבאית מאסיבית. דיווחי התצפיתניות,

נונתח. מתוך חיבור דברי הרמב"ם עולה כי על נקודה זו אנו צמים ב"י בתמוז. האמונה הוחלפה באמונה תפלה, וההכנה המעשית הוחלפה בהדממה יוזמה.

בבית ראשון העם והנהגתו ראו במקדש כשלעצמו "טקס מגן", מעין קמע שסיפק הגנה אוטומטית, והתעלמו מהריקבון המוסרי והחברתי שפשה בהם. הנביא ירמיהו זעק נגד האשליה הזאת עוד בימי נבואתו: "אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמור 'היכל ה'! היכל ה'! היכל ה' המה!'" זו המשמעות של חורבן בית המקדש. כשאמצעי הופך למטרה - דינו לחורבן. זו גם הויקה העמוקה למשמעות של האירוע הראשון שהתרחש ב"י בתמוז: שבירת הלוחות. בחטא העגל העם החליף מטרה (משה) באמצעי (עגל), ומשה שובר את

"איך לא ראינו?" - זוהי השאלה המייסרת שמדהדת לאורך המסדרונות הארוכים והחשוכים של ההיסטוריה היהודית. היא נלחשה בין חורבות ירושלים בימי בית ראשון, ועליה מקונן ירמיהו בספר איכה. זו שאלה שנועקה ברחובותיה הבודעים בימי בית שני, וחוזרים עליה כותבי הקינות. היא חזרה באסונות הגדולים של העם - גם בגירוש ספרד, גם בשואה, והיא התפוצצה בזעם ובכאב בלתי נתפס בתקופה שלנו בבתי עוטף עזה, ובמיגוניות המוות של טבח שמחת תורה - 'שבעה באוקטובר'.

בספר 'תשעה באב ואסונות לאומיים', בעקבות דרכו של הרמב"ם, אנו מציעים תשובה מוכרת, אבל מוטענת במשמעות אחרת, לשאלה זו: סיבת חוסר האבחנה היא הקונספציה. מושג זה, המתאר תפיסת עולם קפואה ומוטעית שעל פיה מפורשות העובדות, הוא החוט המקשר בין האסונות הגדולים של עמנו. הקונספציה היא זו שסימאה את עיני המנהיגות והעם, לאורך הדורות וגם בימינו אנו, מלראות את הפורענות הממשמששת ובה. היא זו שהותירה אותם ואתנו חשופים ומופתעים. אולם ייתכן שאנו עדים כעת לניצני סדיקה של אותה קונספציה הרסנית, במעבר מכאב המחדל לעוז הרוח של מבצע 'עם כלביא'.

האשליה הכוזבת וחורבן בית ראשון

השרשרת הטרגית מתחילה עוד בימי בית ראשון. הרמב"ם, בחדות האבחנה המאפיינת אותו, מפרש את דברי חכמים שהחורבן הוא עונש על עבודה זרה במונח מעמיק ופשוט עד כדי כאב: עונש הוא תוצאה ישירה וטבעית של מעשי בני האדם. אין רע יורד מלמעלה, והחורבן לא נבע מגזרת שמיים אוטומה, אלא מתוצאת כשל אנושי מעשי ותפיסתי. לא נוכל להאריך פה בתפיסה הלא מוכרת של הרמב"ם, אך נסכם שהקב"ה מנהל את חוקי הטבע עם אקראיות (השגחה כללית), אבל הוא לא מנהל אירועי רעה, והם מעשי בני אדם. לעומתם, אירועי הצלה חריגים המפקיעים את האדם מאקראיות הטבע הם מעשי ה' (השגחה פרטית).

בבית ראשון, במקום להתכונן למלחמה ממשית, בחרה ההנהגה לשקוע באשליות ובאמונות תפלות. וכך כותב הרמב"ם באגרת לחכמי מונפלייה: "וזו היא שאיבדה מלכותנו והחריבה היכלנו [=המקדש] והגיעתנו עד הלום [=גלות, רדיפות ורצח] שאבותינו חטאו ואינם, לפי שמצאו ספרים רבים באלו הדברים של דברי החוזים בכוכבים [=אסטרוולוגים] - שדברים אלו הם עיקר עבודה זרה... טעו ונהו אחריהן, ודימו שהם חוכמות מפוארות... ולא נתעסקו לא בלמידת מלחמה ולא בכיבוש ארצות, אלא דימו שאותן הדברים יועילו להם, ולפיכך קראו אותם הנביאים 'סכלים' ו'אוילים'".

לצערנו הדברים מהדהדים עד ימינו. אם נתעמק, נוכל לנסח כי קונספציית השווא הראשונה היא ההנחה כי כוחות מיסטיים או טקסים ייקים מתוכן יגנו על העם, בעוד המציאות הצבאית והמדינית

בסופו של דבר, "מומחים" ו"גדולים" טעו במה שאדם פשוט היה אמור להבין. הטבח הוא חוליה בשרשרת ארוכה של מאבק על קיומנו וחירותנו בארץ הזאת. ההתעלמות מן האויב סימאה את עיני מנהיגי העם, כמעט כולם, בכל הדרגות וההיבטים: המדיניים, הביטחוניים, הדתיים והמשפטיים

שהיו העיניים שלנו בשטח והתריעו על ההכנות למתקפה, נהדפו בזלזול, בדיוק כפי שנביא האמת הושתקו בימי קדם. שוב, העדפנו את האשליה הנוחה על פני המציאות המרה.

אשליית האויב: מחאות סוערות ואלימות נתחוללו בכל הארץ, במחשבה שהאויב האמיתי הוא האויב הפנימי שבמחלוקת, ולא האויב החיצוני המבקש להשמיד. האחדות איננה רק מקור לעוצמה פנימית, אלא גם גורם מרתיע בעיני האויב, שהאמין בהבטחת מוחמד למאמיניו לפני המלחמה נגד היהודים (הקוראן, סורה 13, 59): "היראה בליבם (של היהודים) מפניכם גדולה מיראתם את אלוהיהם, כי הם עם אשר לא יבין. אין הם פורצים כאיש אחד להילחם בכם, אלא רק בתוככי קריות בצורות או מעבר לחומות, ואולם זה בזה הם נלחמים בגבורה. הם נראים לך מלוכדים, אך ליבותיהם מפולגים, כי הם עם אשר לא ישכיל להבין... צפוי להם עונש כבד". האויב טעה, ובשעת האסון נדמו הוויכוחים הפנימיים.

תכלית הצום

כאן ננסת לתמונה משמעותו העמוקה של הצום. מדוע אנו צמים? האם רק כדי לזכור? הרמב"ם משיב על כך ומגדיר את תכלית הצום באופן אקטיבי, כמנוף לשינוי ותיקון: "יש ימים

האמצעי (לוחות). מחשבה זו הדהדה גם בבית שני, יחד עם קונספציה קטלנית נוספת: המעמדות החברתיים הגבוהים חשבו שהם יכולים לעמוד לבדם, ללא קשר וללא חיבור לשאר העם. האליטה הייתה לאליטה מנותקת ולא לאליטה משרתת. דבר זה מתואר באגדת קמצא ובר קמצא, שם אנו נחשפים למנהגי הסעודה המנותקים של האליטה הירושלמית. האנרגיות הלאומיות הופנו פנימה, למריבות קטנוניות, לגאווה ולנקמנות, תוך התעלמות מוחלטת מהאויב הרומאי שעמד בשער. העיסוק האובססיבי בקטנות נגד האויב הפנימי סימא את עיניהם מלראות את האיום הגדול: האיום הקיומי האמיתי. "הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חוכמת חכמו ובינת נבנויו תסתתר" (ישעיהו כט, ד).

שתי אשליות בימינו: האמצעי והאויב

באופן מצמרר, אותה קונספציה ממש חזרה והכתה בנו בשבעה באוקטובר. אחנו עדיין במלחמה, ואין כאן יומרה לנהל תחקיר, אלא לתת ניסוח לשכל ישר ולתובנות פשוטות. בסופו של דבר, "מומחים" ו"גדולים" טעו במה שאדם פשוט היה אמור להבין. הטבח הוא חוליה בשרשרת

הכנס למורשת הרב יוסף קאפח זצ"ל במלאת 25 שנים לפטירתו

הרב עוז יעקב קאפח שליט"א

נושא הלכתי

הרב אליקים צדוק שליט"א

קהילת "שערי ציון" יד בנימין
"לחמו ניתן - מימיו נאמנים" - בין מו"ר הרב יוסף קאפח ומסורת תימן, לרב מאיר מזוז ומסורת ג'רבה-תוניס

פרופ' דרור פיקסלר שליט"א

חוקר, מוכן מעליות ישיבת "ברכת משה"
הערכה מדעית כיסוד לפסיקת הלכה: מהרמב"ם עד הרב קאפח

הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

רב העיר קרית אונגו, יו"ר מכון משה וארגון הליכות עם ישראל
עשה לך רב

הכנס יתקיים

ביום שני

"ח תמוז תשפ"ה

(14 ביולי 2025)

בין השעות

17:00-20:30

בבית הכנסת ישורון

רח' המלך ג'ורג' 44

ירושלים

הציבור מוזמן, הכניסה חופשית
חניה בתשלום בחניון בית אבי חי

צילום: צחי

בכנס יושקו הספרים "אמרות והגידים" – אסופת שמועות מפי מארי הרה"ג יוסף קאפח שאסף וערך הרב אברהם חמאמי, ו"תשעה באב ואסונות לאומיים" בעריכת הרב ד"ר יוחאי מקבילי והרב אביעד סנדרס.

פאפ

חמד

